

UDK 316.334.5:628.5](497.5)
316.644:061.2]:628
061.2:504

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 10. listopada 2007.
Prihvaćeno: 20. listopada 2007.

LOKALNI POTENCIJAL CIVILNOG DRUŠTVA U IZGRADNJI TERMINALA ZA UKAPNI PRIRODNI PLIN

Zdenka Damjanić
Ekonomski fakultet u Zagrebu

Ekonomski fakultet u Zagrebu
Trg J. F. Kennedyja 6
10000 Zagreb
e-mail: zdamjanic@efzg.hr

Sažetak

Članak donosi rezultate empirijskog istraživanja o odnosu lokalnog stanovništva prema potencijalnoj izgradnji terminala za ukapljeni plin (LNG) pored naselja Omišalj na otoku Krku, 2006. godine na uzorku od 240 ispitanika.

Analizom rezultata autorica odgovara na tri postavljena pitanja: da li je lokalno stanovništvo spremno na aktivan angažman u svezi projekta LNG; koji su uvjeti stanovništva za moguće prihvaćanje izgradnje terminala; kakav je angažman lokalnog stanovništva u političkim strankama i udruženjima građana.

Rezultati su pokazali da je trećina ispitanika potpuno pasivna dok je relativno mali postotak ispitanika spreman suprotstaviti se izgradnji (15,8%) ili pak uz neku osobnu korist (13,3%). Postoji spremnost da se prihvati izgradnja LNG terminala pod uvjetom da se time ne zagađuje more - Koarnerski zaljev (72%) i ne ugrožava turizam (67%).

Najveći broj ispitanika angažiran je u sportskim udrugama (11%), zatim udrugama civilnog društva a najmanji u političkim strankama (ispod 5%). Rezultati se analiziraju s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika.

Autorica zaključuje da su slabi lokalni potencijali civilnog društva.

Ključne riječi: civilno društvo, osobni angažman, ekološke udruge, terminal za ukapljeni plin (LNG)

I. UVOD

U ovom ćemo radu prezentirati rezultate istraživanja koje je provedeno u Primorsko-goranskoj županiji, a odnosilo se na namjeru Vlade Republike Hrvatske da putem međunarodnog konzorcija sa učešćem Hrvatsko-mađarske korporacije INA i drugih subjekata pristupi izgradnji terminala ukapljenog plina (LNG – *liquefied natural gas*) u Omišlju na otoku Krku. To je dio velikog plana izgradnje brojnih energetske projekata vrijednih gotovo 60 milijardi kuna. Velika ulaganja za koja se pretpostavlja da dvostruko potiču gospodarski razvitak (kao investicije), ali i njihovi učinci kroz bolju opskrbu energijom rezultat su potrebe ubrzane i povećane potrošnje gotovo svih energenata, osobito struje i plina, iscrpljenosti ininih naftnih i plinskih polja i nedostatnosti ulaganja u energetske objekte u posljednjih 20 godina. Nedostatak energije ili njena previsoka cijena mogu postati ograničavajući čimbenik razvoja Hrvatskog gospodarstva. Prema procjenama stručnjaka sadašnji postotak primarne energije (nafta, plin, uvozna struja, ugljen) koju uvozimo oko 50% do 2025. godine narasti će do 80%.

Hrvatska Vlada i međunarodni konzorcij za izgradnju LNG terminala planiraju i gradnju plinske elektrane kraj budućeg LNG terminala na sjevernom Jadranu. U Hrvatskoj se planira gradnja novih plinovoda kako bi se povećao transportni kapacitet Hrvatskog plinskog sustava što bi trebalo potaći i velika ulaganja u gradnju lokalnih i regionalnih distribucijskih mreža. Vrlo važni izvor plina za Hrvatsku, ali i okolne države biti će terminal za ukapljeni plin (LNG) čiju gradnju međunarodni konzorcij, u kojem će uz INA-u biti i HEP, planira na sjevernom Jadranu. Najbolju lokaciju trebalo je do lipnja 2007. godine odrediti Vladino povjerenstvo. Kao najizglednija lokacija na temelju dosadašnjih studija predviđen je Omišalj na otoku Krku.

Gradnja tog velikog terminala prezentirana je hrvatskoj javnosti kao neophodna jer je riječ o objektu koji povećava sigurnost i pouzdanost dobave plina, a navodno i jača energetska neovisnost Hrvatske koja bi trebala postati važan energetski subjekt na Europskom energetskom tržištu. Među ulagačima u LNG terminal početnog kapaciteta oko 10 milijardi prostornih metara godišnje, čija će gradnja stajati između 4,5 i 6 milijardi kuna, nalaze se INA i HEP. Smatra se da će uključanjem u međunarodnu mrežu naftovoda taj oblik transporta postajati sve povoljniji u odnosu na prijevoz tankerima, pa se očekuju i nova ulaganja za JANAF.¹

U zemljama EU podrazumijeva se i prakticira sudjelovanje javnosti u donošenju odluka važnih za energetski sektor. Kako bi javnosti bile podastrte pouzdane i razumljive informacije o različitim aspektima koji su bitni za racionalno odlučivanje o energetskim objektima, promocijskim aktivnostima i različitim oblicima edukacije pridaje se velika pozornost. Također se pozornost posvećuje i stavovima javnosti o strateškim i aktualnim energetskim pitanjima i problemima obzirom da ti stavovi i način njihova formiranja mogu značajno olakšati, ali i otežati odabir energetskih rješenja. Različite energetske opcije ne odnose se samo na domenu tehničke ekspertize, već uključuju i vrijednosne pozicije s kojih se procjenjuje odnos troškova i koristi pojedinih odluka.

U Hrvatskoj, za razliku od prakse zapadnih zemalja ne smatraju se bitnima istraživanja stavova javnosti o energetskoj problematici, te njeno informiranje i uključivanje u procese odlučivanja u energetskom sektoru. Upravo socijalne prepreke u smislu pomanjkanja znanja i informacija, te proces mijenjanja stavova i navika stanovništva, nedostatak interesa i motivacije, te podcjenjivanje utjecaja običnih ljudi možemo smatrati jednom od značajnijih poteškoća u racionalnoj raspravi o energetskim

---

¹ Nedavno su na forumu o energetskoj sigurnosti i suradnji u Zagrebu ministri Rumunjske, Srbije, Hrvatske, Slovenije i Italije potpisali ministarsku deklaraciju o PAN europskom naftovodu kojim bi se godišnje 40 do 90 milijuna tona kaspijske nafte od rumunjske luke Constanze preko Pančeva, Siska i Rijeke prebacivalo do Trsta. Prema najavama taj bi naftovod mogao proraditi već 2012. godine. Hrvatska bi u svojih 435 km trase trebala uložiti između 3,5 do 5,5 milijardi kuna, a izravna ekonomska korist iznosila bi između 7,8 i 13,2 milijarde kuna. Također se planira gradnja novog kraka naftovoda od Rijeke do Trsta što bi se moglo iskoristiti za provedbu modificiranog projekta Družba Adria, tako da 15 milijuna tona ruske nafte godišnje ne bi kako je ranije bilo predviđeno završavalo u Omišlju, nego bi se naftovodom prebacivalo do Trsta, a od tamo naftovodima za zapadnu Europu. (Vjesnik, 9. i 10. lipnja 2007.)

temama, a naročito o onima koje se odnose na konkretna energetska postrojenja. Istraživanje čije rezultate ovdje prezentiramo prvi je opsežniji istraživački projekt čija je tema istraživanje različitih aspekata javnosti, njezinih preferencija i stavova u odnosu prema izgradnji konkretnog energetskeg postrojenja na konkretnoj lokaciji u Omišlju na otoku Krku. Cilj istraživanja bio je ispitati preferencije, mišljenja i stavove javnosti o osobnom odnosu prema izgradnji LNG terminala.

Problem izgradnje energetskeg objekta LNG terminala na hrvatskoj obali i drugih pratećih infrastrukturnih objekata izdiže se iznad svoje lokalne sredine i determiniran je jednim općim trendom kojeg su teoretičari globalizacije i sociolozi označili kao strategiju «obesprostorenja» države. Samostalni pothvati pojedinih država na gotovo svim područjima politike, pravu, kriminalu, obrazovanju, razvoju tehnologije kao i preventivnoj zaštiti od nepredvidivih opasnosti, u politici zaštite okoliša osuđeni su na neefikasnost, a jedino nadnacionalna rješenja, kooperacijski savezi otvaraju mogućnost dolaska do rješenja gorućih pitanja. Smatra se da jedino transnacionalizacija djelatnosti države i vlade otvara putove ka rješenju nacionalnih gorućih pitanja. (Castells, 1996:232). Takvo širenje nacionalnog prostora djelovanja opterećeno je kao posljedicom činjenicom da izmiče neposredna demokratska legitimacija. Drugim riječima, prelaženje nacionalnih granica u aktiviranju gospodarstva postiže nacionalnu efikasnost jer može zaobići demokratski nadzor. Castells upozorava da «nacionalizacija nacionalnoj politici otvara novu opciju, putem Europe, Svjetske zdravstvene organizacije ili Svjetske banke isključuje se vlastita opozicija i tim putem nadnacionalnom obilaznicom provode se društveno obvezujuće nacionalne odluke» (Isto, str. 233.). Nadalje, slobodna ideologija svjetskog tržišta podriva postojeće tradicije i demokratske kulture tako što radikalizira društvene nejednakosti i dovodi u opasnost načela političke slobode, socijalne pravde i sigurnosti. U tom smislu politika i država moraju snositi posljedice i opravdati gospodarske, socijalne i ekološke probleme, slom čitavih zemalja iz skupina zemalja, nezaposlenost i uništavanje okoliša koji proizlaze iz privatnih tijekova kapitala i investicijskih obilježja. Vlade su dakle prisiljene anticipirati negativnost privatnih i investicijskih odluka i opravdati ih, a da ne utječu direktno na odluke te vrste. U proteklih godinu dana u analizi tiska koju smo izvršili nismo našli primjere koji bi ukazivali na realne situacije vezane uz funkcioniranje LNG terminala u drugim zemljama. Kao primjer navest ćemo informaciju² koju je objavila mreža nezavisnih i alternativnih medijskih aktivista koji izvještavaju o važnim političkim i društvenim problemima. Informacija se odnosi na događaj od 7.06.2007. godine kada je došlo do radničkog štrajka 300 radnika na Dragon LNG terminalu na području Watwerstone, Milford Haven sa ciljem nastavka štrajka do ispunjenja uvjeta. Ta akcija izazvana je incidentom na LNG terminalu koji je rezultirao hospitalizacijom jednog radnika. Radnici su uvjereni da je lokacija kao područje rada na LNG terminalu nesigurna. Kompanija u čijem je vlasništvu LNG terminal izrazila je spremnost utvrditi svaki pojedini problem. Radnici su odbili čekaње i zahtijevaju da se nužne promjene izvrše odmah.

---

² <http://www.indymedia.org.uk>, 7.06.2007.

Ovaj primjer govori da su rizici i opasnosti vezani uz energetske objekte nejednoliko distribuirani na nekim područjima, te da neki stanovnici žive u opasnijim, a neki u manje opasnim predjelima, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj, pa je time nejednakost u kvaliteti teritorija neizbježna. Takva se nejednaka distribucija odnosi i na nejednako raspoređene posljedice izgrađenih pogona na urbane aglomeracije, u ovom slučaju na blizinu mjesta stanovanja i naselja Primorsko-goransko priobalnog kraja. S tim u vezi, važno je dobiti povjerenje u nastojanje društva da pokuša objektivnim metodama ustvrditi i podjednako raspodijeliti opasnosti i rizike po cijelom području neke zemlje. Ako pođemo od definicije informacije kao organiziranih podataka prenesenih komunikacijom (Castells) ili informacija kao komunikacija znanja možemo se složiti da je povjerenje u izvore informiranja o rizičnim energetske objektima (Sandman, 1987) dio općeg povjerenja koje stanovnici jednog društva imaju o svim pitanjima, pa i onim energetske, a zavisno je o stupnju razvijenosti civilnog društva i njegovih institucija. Neki autori (Beck, 1988) istaknuli su da moderno društvo kao društvo rizika prati karakterističan fenomen nemogućnosti osiguranja tj. da se štetne funkcije (neznanje) ne mogu kalkulirati, te na obustavljanje aktivnosti za koje je nemoguće ostvariti kompenzacijske štete. Za razliku od ranije, primijećeno je da postoji društvena averzija prema neosiguranim posljedicama odluka drugih, primjerice smanjeni dohodak mještana pogođenih katastrofom (Luhmann, 1990).

U Hrvatskoj je ekologijsko ugrožavanje do sada bilo fokusirano na glavna industrijska gradilišta, gradske aglomeracije, Zagreb, Rijeku sa područjem industrijalizirane obale, Split, Kaštelanski zaljev, Šibensku industrijsku zonu, Sisak, Karlovac itd. Ekologijsko ugrožavanje je pretežno lokalno bez učinka na širem području (Rogić, 1996). Energetski objekti ili situacije koje percipiraju opasnim ili rizičnim bile su predmetom različitih socioloških istraživanja (Škanata, Čaldarović, 1994; Smerić, 1993; Kufrin, Smerić, 1992; Čaldarović, Kufrin, 1993; Čaldarović, 1993a; Čaldarović, 1995). Komentirajući prvu i drugu hrvatsku modernizaciju Rogić je detektirao karakteristiku druge modernizacije kao oblikovanje odnosa prema industriji i industrijskom sektoru na način da strukturno uporište industrijskog napretka uopće ne mora biti sposobnost industrijskog sektora da proizvodi uporabna dobra i da se tehnički usavršava što se praktički svodi na neselektivnu primjenu tehnoloških «naprava» neovisno ne samo o tome koliko su štetne po socijalni ili prirodni okoliš nego i po tome koliko su uopće djelotvorni (Rogić, 1996). Posve se izgubila mogućnost da se «društvena racionalnost industrije izvodi iz njezine sposobnosti za proizvodnju pragmatičnih dobara» (Rogić, 1996).

Pregled dosadašnjih sociologijskih istraživanja u nas pokazuje da su osobna reagiranja javnosti prema nekim aspektima energetske objekata dosta uopćena jer se i nije radilo o konkretnim energetske objektima kao što je riječ u slučaju ovoga istraživanja. Objekti se doživljavaju i procjenjuju specifično opasnim ne zbog toga što su objektivno takvi i što šira javnost o tome ima znanje nego i zbog blizine mjesta obitavanja i osjećaja o «nepravedno» raspoređenoj opasnosti unutar zajednice. Navedene karakteristike formiranja stavova javnosti jačaju s porastom percipiranja nekog postrojenja kao rizičnog ili opasnog. Socijalne posljedice donošenja odluke o

izgradnji LNG terminala na konkretnoj lokaciji u Omišlju na Krku kontekstualizira Omišalj kao opću lokaciju rizičnog objekta. Dakle, iz činjenice da još nije donesena odluka o smještaju objekta na tu lokaciju pretpostavili smo da je objekt ipak smješten odlukom Vlade RH na tu lokaciju u prostor gdje živi konkretno stanovništvo sa konkretnim načinom života. U takvoj situaciji može doći do procesa stvaranja raspoloženja koje se može pretvoriti u jasan sindrom «NIMBY» (*Not in my back yard*), a što može dovesti do reaktivnog oblika ponašanja kao dominantne reakcije na pretpostavljene dolazeće promjene. Eventualno proširivanje ovog sindroma može dovesti do pojave općeg protesta u kojem će rizični objekti biti samo povod. Kod procjene rizika uvriježeno je mišljenje da izlijevanje nafte u more dolati samo pri tankerskim nesrećama, a manje je poznato da upravo izlijevanje zbog svakodnevnih operacija kumulativno gledano, zapravo je izvor mnogo većeg zagađenja mora s brodova, samo što ga je teže vidjeti. Takvo zagađenje manje je «medijski atraktivno». Podaci iz istraživanja Europske komisije govore da u Jadranu godišnje ima čak 250 slučajeva ilegalnih izlijevanja nafte sa brodova tako da je 2004 g. u samo tri ljetna mjeseca ustanovljeno 80 izlijevanja u more. Procijenjeno je da je u godini 2001. površina svih tih izlijevanja u Jadranu iznosila 1 228 m² što znači da je ukupna površina naftnih mrlja u Jadranu na razini godine trostruko veća od površine najvećeg Jadranskog otoka Cresa (405,7 km²)³

II. METODOLOŠKA NAPOMENA

Ciljevi istraživanja Glavni cilj istraživanja bio je istražiti neke osnovne socijalne dimenzije reakcije ispitanika o izgradnji energetskog postrojenja, konkretno LNG terminala u Omišlju. Cilj je bio ispitati osobne aspekte reagiranja ispitanika prema potencijalnim rizičnim učincima navedenog energetskog postrojenja i socijalno-ekonomskim posljedicama obzirom na njihove socio-demografske i socio-ekonomske karakteristike.

Provođenje istraživanja. Istraživanje je provedeno kao samostalno istraživanje autorice tijekom 8. i 9. mjeseca u 2006. godine na području otoka Krka (Omišalj, Njivice, Malinska, Krk i Punat) i nekih naselja Kvarnerskog zaljeva koja gravitiraju poziciji LNG terminala (Rijeka, Crikvenica, Opatija, Kraljevica i Bakar).

Anketari su bili studenti, aktivisti ekoloških udruga, te stalni stanovnici anketiranih naselja, koji su prije anketiranja dobili instrukcije. Jedan dio potencijalnih ispitanika odbijao je učešće u anketnom ispitivanju zbog nepovjerenja prema nepoznatim anketarima. Uzevši u obzir tu činjenicu i specifičnost lokalne sredine angažirani su anketari dobro upućeni u anketu koji su poznati ispitanicima kao njihovi sumještani.

---

³ Vidjeti : Tea Duplančić Leder, Tin Ujević i Mendi Čala „Coastline lengths and areas of islands in the Croatian part of the Adriatic Sea determined from the topographic maps at the scale of 1 : 25000» *Geoadria*, sv.9 br 1, 2004, str. 5-32.)

^{3a} O strukturi uzorka vidi u autoričini radu «Informiranost i povjerenje u izvore informiranja o terminalu za ukapljeni prirodni plin» u časopisu *Socijalna ekologija* 2-3/2007, str. 166.

Uzorak. Anketirano je ukupno 240 ispitanika slučajnim odabirom(3a).

Hipoteze. Postavljeno je nekoliko hipoteza.

H1 – Osobna reagiranja ispitanika prema izgradnji LNG terminala su uopćena i ovisna o mjestu stanovanja.

H2 – Postoji značajna razlika u stavovima prema izgradnji LNG terminala s obzirom na socio-demografske i socio-ekonomske karakteristike ispitanika.

H3 – Postoji signifikatna veza između obilježja članstvo u političkim strankama, ekološkim udrugama i sl. i osobnog stava (reagiranja) prema izgradnji LNG terminala.

Statistička obrada. U analizi podataka primijenjene su tehnika univarijatne (postoci), bivarijatne (Pearsonov koeficijent korelacije), i multivarijatne tehnike (komponentna analiza uz GK kriterij redukcije dimenzionalnosti za utvrđivanje faktorske strukture i analiza varijance za utvrđivanje značajnih razlika s obzirom na obilježja ispitanika) statistike. Korišten je statistički programski paket SPSS 11,5 for Windows.

III. ANALIZA REZULTATA

Rezultati istraživanja izložit će se u tri odjeljka. U prvom se odjeljku prikazuju osobni stavovi ispitanika i njihova reakcija prema gradnji LNG terminala; u drugom odjeljku reakcija ispitanika na gradnju LNG terminala s obzirom na socio-demografske i socio-ekonomske karakteristike, a u trećem iznosimo procjenu ekološkog angažmana ispitanika obzirom na njihov angažman u udrugama civilnog društva i političkim strankama.

1. Osnovni aspekti osobnih reagiranja na izgradnju LNG terminala

Tablica 1. Osobno reagiranje na izgradnju LNG terminala na otoku Krku?

	%
Ne bih ništa osobno poduzeo	31,3
Kao i većina drugih u mojoj sredini	37,5
Gledao bih izvući neku korist od toga	13,3
Poduzeo bih sve da spriječim izgradnju	15,8
Nastojao bih se preseliti u drugi kraj	2,1

Prva osnovna dimenzija koju smo željeli istražiti odnosi se na ocjenu osobnih oblika reagiranja na izgradnju energetskog kompleksa terminala ukapljenog plina. Postavljeno pitanje bilo je sljedeće: «Kako biste Vi osobno reagirali ako bi gradio LNG terminal u Omišlju na Krku?». Pristajanje odnosno nepristajanje u ovom je instrumentu izraženo u obliku specifične skale potencijalnih oblika reagiranja koji započi-

nje opisivanjem pasivnih oblik reagiranja, pretpostavljenom potporom izgradnji, a završava aktivnim suprotstavljanjem pretpostavljenoj inicijativi koja može uključivati i primjenu sile te na kraju suprotnost u formi potpunog povlačenja pred problemom.

Rezultati (Tablica 1) pokazuju da se ispitanici ne postavljaju aktivno u smislu osobnog angažiranja na eventualnom sprječavanju potencijalne gradnje, tj. da 31,3% ispitanika ne bi ništa poduzelo i bilo bi pasivno u slučaju gradnje postrojenja odnosno 37,5% ispitanika bi reagirali kao i većina ostalih. Tek 15,8% spremno je na angažman u sprječavanju gradnje dok je 13,3% spremno podržati gradnju LNG terminala uz izravne i neizravne koristi od toga. Takva distribucija odgovora govori nam o općem *neaktivizmu* stanovništva vezanom uz naše pitanje o gradnji LNG terminala što je utvrđeno i u drugim istraživanjima (Čaldarović, 1991; Čaldarović 1993; Kufrin, Smerić, 1993) u kojima se istraživala pretpostavljena gradnja nekog opasnog energetskog objekta u blizini mjesta stanovanja ispitanika. Podaci pokazuju da je na angažman spremno uvijek manje od 50% ispitanika. Takva distribucija odgovora predstavlja jedan od bitnih problema nosiocu inicijative za izgradnju LNG-terminala na ovoj konkretnoj lokaciji. Nezainteresirani stanovnici bit će motivirani na «negativan angažman» (odbijanje inicijative) bez obzira na stvarne uvjete izgradnje, stupnjeve opasnosti i tipove naknada o kojima će pregovarati. Ovaj stav baziran je na pretpostavci da samo zainteresirana javnost može biti aktivan subjekt i partner, dok nezainteresirana javnost reagira najčešće slijedeći opće dimenzije NIMBY sindroma. Analiza NIMBY sindroma u hrvatskom društvu pokazala je kako je ovaj sindrom kombinacija socioloških, psiholoških i ekonomskih činilaca te prirodna reakcija stanovništva na realno ili moguće ugrožavanje vlastite zajednice (Šućur, 1992). Učestalost ovog sindroma izraz je manjka povjerenja između različitih društvenih razina te je neophodno daljnje jačanje civilnog društva kao. Rješenje je u općem političkom okruženju zajednice u kojem će se stvoriti uvjeti pravedne distribucije rizika za sve podjednake, tj. bez razlike (Čaldarović, 1996). Dosadašnja istraživanja su pokazala da je javnost u Hrvatskoj gotovo potpuno izuzeta iz procesa odlučivanja pa se i odluke donose izvan njenog vidokruga. Povjerenje stanovništva manje je u centralizirane i podržavljene i globalne izvore informiranja te u političke institucije, a najveće u nezavisnije lokalne i internacionalne izvore (Čaldarović, 1996, Damjanić, 2007). Akteri koji interveniraju u lokalni prostor imaju različite interese, različito percipiraju posljedice te na različit način utječu na odluke o raspolaganju lokalnim prostorom slučaju uvođenja objekta koji bi mogao imati negativne posljedice za okoliš stanovništvo ili djelatnost. U ovom slučaju radi se o turizmu. Od svih uključenih strana posljedice će jedino osjećati lokalno stanovništvo, što ga čini jedinim kandidatom za položaj izravne žrtve (Rogić/Čaldarović, 1996). Analizirajući ulogu zaštite okoliša kao pokreta koji se temelji na znanosti Castels je naglasio njegovu ulogu u otkrivanju istine koju «skrivaju određeni interesi industrijalizma, kapitalizma i birokracije, u tom smislu, zaštita okoliša ima za cilj preuzimanje društvenog nadzora nad proizvodima ljudskog uma prije nego što znanost i tehnologija počnu živjeti svojim životom. Za novi društveni ustroj, umreženo društvo značajno je da je većina domi-

nantnih procesa u kojima su koncentrirani moć, bogatstvo informacije još uvijek smještena lokalno. Razdvajanje između dvije prostorne logike čini temeljni mehanizam dominacije u našim društvima, Naglašavanje lokalnosti i nadzora ljudi nad njihovim životnim prostorima jest osporavanje osnovne poluge novog sustava moći.

Pasivno reagiranje na gradnju LNG terminala uz izvlačenje neke koristi od toga izrazilo je 13,3% ispitanika. Podatak da bi 15,8% poduzelo sve da spriječi izgradnju govori da ti ispitanici ne prihvaćaju izgradnju LNG terminala, da se prema toj gradnji aktivno postavljaju u smislu osobnog aktiviranja i angažiranja na eventualnom sprečavanju potencijalne izgradnje. Neprihvatanje inicijative izgradnje izrazilo je 2,1% ispitanih stanovnika čije bi osobno reagiranje bilo preseljenje u drugi kraj, dakle bez aktivne akcije protiv izgradnje LNG terminala. Analiza osobnih reakcija prema izgradnji LNG terminala u Omišlju pokazuje da je javnost diferencirana s obzirom na ranije navedene skupine faktora koji se mogu podvesti pod reakciju napuštanja mjesta stanovanja što je pasivno prihvaćanje situacije. Naši rezultati su sukladni dosadašnjim iz sličnih istraživanja da je na aktivan angažman protiv izgradnje nekog opasnog postrojenja u nekoj konkretnoj lokaciji spremno uvijek manje od 50% ispitanika, što govori o općem neaktiviranju (naročito lokalnog) stanovništva.

Pasivni stanovnici mogu biti, što je utvrđeno i u drugim istraživanjima, motivirani za negativan angažman, neovisno o stvarnim uvjetima izgradnje, stupnjevima opasnosti i tipovima naknada o kojima će se eventualno pregovarati. Samo zainteresirana javnost može biti aktivan subjekt i partner, a nezainteresirana javnost reagira u skladu sa općim dimenzijama sindroma «NIMBY»

Tablica 2. Uvjeti prihvaćanja izgradnje LNG terminala? (%)

	Veoma mali	Mali	Osrednji	Velik	Veoma velik
Ako bih od toga imao osobne koristi	39,2	12,9	20,4	9,2	16,7
Da se zaposli veći broj domaćih ljudi	14,6	13,3	22,5	17,5	30,4
Ako bi od toga imala koristi lokalna zajednica	18,8	11,7	22,1	20,4	25,4
Da se ne zagađuje more (okoliš) Kvarnera	12,1	3,8	10,0	12,9	60,4
Da se ne ugrožava turizam	14,2	5,0	12,1	15,4	52,1
Da od toga ima koristi cijela država	20,0	15,0	17,5	16,7	29,2
Ako bi se doselili novi stanovnici	52,9	16,3	16,7	5,4	7,1

Sljedeće pitanje je glasilo «Pod kakvim uvjetima biste prihvatili izgradnju LNG terminala?». U slučaju *osobne koristi* gradnju LNG terminala prihvatilo bi («velik» i «veoma velik») 25,9%. 52,1% ispitanika izrazilo je mali ili veoma mali stupanj prihvaćanja. Nadalje, u slučaju da se *zaposli veći broj domaćih ljudi*, gradnju LNG terminala prihvatilo bi 47,9% ispitanika., dok bi u tom slučaju 27,9% njih izražava mali ili veoma mali stupanj prihvaćanja. U slučaju da *lokalna zajednica ima koristi* od LNG terminala «velik» i «veoma velik» stupanj prihvaćanja izražava 45,8% a «mali» i «veoma mali» stupanj 30,5%.

Ukoliko se *ne bi zagadilo more i okoliš* Kvarnera prihvaća 73,3% ispitanika, dok 15,9% ni u tom slučaju ne prihvaća izgradnju LNG terminala. Kriterij da se ne ugrožava *turizam* u prihvaćanju izgradnje LNG terminala izrazilo je 67,5% ispitanika, dok 19,2% ispitanika ni u tom slučaju ne bi prihvatilo izgradnju. Izgradnju LNG terminala na način da od toga *ima koristi cijela država* sa velikim i veoma velikim stupnjem prihvaćanja izjasnilo se 45,9% ispitanika, dok 35% ispitanika u odnosu na taj kriterij izražava mali ili veoma mali stupanj prihvaćanja. Ukoliko bi izgradnja dovela do *naseljavanja novih stanovnika* u «velikom» i «veoma velikom» stupnju prihvatilo bi svega 12,5% ispitanika, a 69,2% u tom slučaju izražava «mali» i «veoma mali» stupanj prihvaćanja.

Iz navedenih odgovora možemo konstatirati da su uvjeti koji utječu na prihvaćanje izgradnje LNG terminala u Omišlju na Krku među ispitanicima grupirani na način da je ekološki aspekt u smislu da se ne zagađuje more i okoliš Kvarnera kriterij koji mora biti zadovoljen da bi 73,3% ispitanika prihvatilo gradnju. Ovako visoki postotak govori o dubokoj povezanosti stanovništva sa okolišem i značaju koji mu oni pridaju. Međutim, mora se primijetiti da je značaj koji se daje čistom okolišu i moru negativnoj korelaciji sa spremnošću na aktivan angažman oko izgradnje.

Nadalje, prihvaćanje izgradnje LNG terminala pod uvjetom da se ne ugrožava turizam od strane 67,5% ispitanika govori o važnosti koja se pridaje turizmu kao gospodarskoj grani. Moramo napomenuti da je na području otoka Krka turizam u prisustvu energetskih objekata u Omišlju, ali isto tako da je turizam treća gospodarska grana po zastupljenosti na otoku Krku, a ispred su građevina i trgovina. Očigledno je da postoji svijest ispitanika o negativnim posljedicama koje bi izgradnja terminala i pratećih objekata imala za turizam.

Poseban komentar zaslužuje 12,5% ispitanika koji su se odlučili za visoki stupanj prihvaćanja izgradnje LNG terminala ako bi se doselili novi stanovnici. Za 69,2% ispitanika doseljenje novih stanovnika ocijenjeno je sa malim ili veoma malim stupnjem prihvaćanja, a 16,7% osrednje. Drugim riječima, izgradnja LNG terminala kao faktor demografske pokretljivosti ne predstavlja značajan razlog za prihvaćanje izgradnje LNG terminala.

2. Reakcije na gradnju LNG terminala s obzirom na sociodemografske i socioekonomska obilježja ispitanika

Tijekom statističke analize utvrđene su značajne razlike na nekoliko obilježja ispitanika: dob, radni status, obrazovanje, a od uvjeta pod kojim bi prihvatili izgradnju LNG terminala na obilježju doseljavanje novih stanovnika na Krk.

Tablica 3. Reakcija na gradnju LNG terminala na otoku Krku, s obzirom na dob.

	M	F =3,604 sig. p < 0,02	kontrast
Manje od 30 godina	1,938		Manje od 30 godina<46-65
31-45	2,337		
46-65	2,490		
Više od 65 godina	2,090		

Reakcija na gradnju LNG terminala na otoku Krku, s obzirom na dob pokazuje da postoji statistički značajna razlika u reakciji ispitanika različite starosti i to u sljedećem smislu. Ispitanici u dobnoj skupini manjoj od 30 godina statistički se značajno razlikuju od ispitanika starije životne dobi, tj. 31 do 45, te 46 do 65 godina. Ispitanici starije dobi između 46 i 65 godina značajno više prihvaćaju izgradnju. Skloniji su «nešto» poduzeti za svoju korist, u slučaju gradnje LNG terminala, za razliku od onih mlađih od 30 godina. Iz prijašnjih socioloških istraživanja sličnog karaktera pokazalo se da ispitanici mlađih dobnih skupina se statistički značajno razlikuju od ispitanika starijih od 45 godina. Dobne razlike možemo protumačiti na sljedeći način: mlađi stanovnici vjerojatno su manje informirani o aspektima stvarne opasnosti pojedinih postrojenja, a najstariji se više ne zanimaju za nove situacije i ne usvajaju nova znanja i manje žele promjene i sumnjičavi su. U ranijim istraživanjima rezultati su pokazali da ispitanici srednje životne dobi u najvećem broju slučajeva podržavaju one elektroenergetske objekte, koje i najmlađi i najstariji stanovnici odbacuju. Osim aspekta informiranosti, element koji odvaja predstavnike srednje generacije 46 do 65 godina od ostalih svakako je i konkretna uključenost u recentne tjekeve života u kojima kao aktivni sudionici i sami imaju učešće, te su nosioci određenih socijalnih opcija, odluka, poslovnih odluka, pa tako i onih koje se odnose na usvajanje novih tehnologija, izgradnju energetske postrojenja što može na svaki način utjecati na njihovu svakodnevnu poslovnu aktivnost.

Tablica 4. Reakcija na gradnju LNG terminala, s obzirom na radni status.

	M	F =3,604 sig. p < 0,02	kontrast
Nezaposleni i honorarno	2,400		Učenici/studenti<ostali (osim nezaposleni)
Samostalna privredna djelatnost	2,722		
U radnom odnosu	2,236		
Učenici/studenti	1,648		
Umirovljenici	2,560		

U istraživanju što ga je proveo Inglehart utvrđeno je da se učinak starosne dobi ne manifestira na način da stari i stariji postaju tradicionalisti već se utvrdilo da mladi 1995. godine čine konzervativnijima i većim tradicionalistima od starijih.

Reakcija na gradnju LNG terminala na otoku Krku, s obzirom na radni status najskloniji su ispitanici koji obavljaju samostalnu privrednu djelatnost (2.722) a najmanje učenici/studenti (1.648), što je posve razumljivo jer su oni i najviše zainteresirani za vlastitu ekonomsku korist, izloženi su tržištu i upućeni u svakodnevna poslovna kretanja, pribavljanje poslovnih prilika, te izloženi poslovnom riziku u smislu samostalne poduzetničke aktivnosti. Učenici i studenti nalaze se u procesu obrazovanja, okupirani su učenjem, stručnim informiranjem, te imaju izražene drugačije životne interese. Ovaj rezultat ne iznenađuje budući da su i druga sociološki istraživanja (Cifrić, 1998) ukazala na nezainteresiranost mladih za budućnost i nepostojanje želje za aktivnim odnosom prema vlastitoj sadašnjosti i njenoj promjeni. Razlozi takvim stavovima mogu biti u činjenici da «mladi ne vjeruju da mogu bitno utjecati na moć aktera koji kroje i ostvaruju svjetske scenarije». Autor vjeruje da se «ne radi o znacima anomalije i pomanjkanju nade, nego više o znacima okupiranosti i željom za sadašnjim življenjem života» (Cifrić, 1998).

Novija sociološki istraživanja mladih provedena nakon pada Berlinskog zida (Meyer, 1997) otvaraju novu generacijsku teoriju po kojoj nije nužno da svi članovi jedne «starosne kohorte» na isti način opažaju situaciju, te na nju reagiraju, nego postoji apsolutna mogućnost iza kontroverzne konstelacije u kojima se različite scene i supkulture mogu čak suprotstavljeno grupirati oko središnjih događaja. Jedan od razloga nezainteresiranosti mladih za šira pitanja vlastite mogućnosti i aktiviranje prema zajedničkoj akciji i traženju promjena može biti i u «usmjerenju od materijalnih prema post materijalnim vrijednostima što je trend zabilježen u zapadnim društvima sredinom 70-ih godina» (Inglehart, 1997). Nedostatak političkog aktivizma mladih tumači se spoznajom mladih da se sa starom «patrijarhalnom» političkom paradigmom ne može uspješno voditi bilo koje suvremeno društvo. Promjene vrijednosti i način ponašanja mladih sve je više određen težnjom prema samoodređenju i samoostvarenju, ali i težnjom prema užitku, zadovoljstvu, materijalnim vrijednostima i osobnoj sigurnosti. Istraživanja provedena u suvremenim post industrijskim društvima pokazuju da postoje vrijednosti kao što su obvezobezobveznost, aktivnost-zabava, stvaralaštvo-uspjeh na poslu, zajedništvo-sebeljublje.

Istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazala istodobno postojanje različitih socijalnoekoloških orijentacija (Cifrić, 1994:229) i vrijednosti koje ukazuju na činjenicu da mladi iako nezadovoljni svojim mogućnostima produktivnog uključivanja u društvo, posebno slabim mogućnostima zapošljavanja ne povezuju s potrebom društvenih promjena, niti sebe vide kao aktere u tom smjeru. Možemo se složiti da uočena odsutnost s političke scene i apolitičnost mladih tijekom 90-ih godina u Hrvatskoj nije rezultat konformizma koja je primijećena u zapadnim društvima kao reakcija na gospodarske i društvene pogodnosti (Ule, 1996); u Hrvatskoj je to izraz odbijanja mladih da sudjeluju u dominantom političkom djelovanju i kritika prema politici i

njenim ritualima.⁴ S druge strane, dok je u postindustrijskim društvima unatoč brojnim nesigurnostima, mladima omogućeno da sve uspješnije pronalaze mogućnosti samostalnog života (Beck, 1997), sve više prihvaćaju posao u inozemstvu ili se odlučuju za osnivanje vlastitih poduzeća. Wilkinson zaključuje da djeca slobode ne vjeruju tradicijskim izvorima sigurnosti, ali u želji za novom individualnom slobodom preuzimaju i sve rizike koji «idu» uz takve načine osmišljavanja individualnog života. To je način kako se djeca slobode uspješno nose s problemima individualiziranog tržišta radne snage i ostalim nepreglednostima «društva rizika». U tom smislu mijenja se stara shema, «mijenja se društveno zapažanje što slovi kao bogatstvo i kao siromaštvo» i to tako radikalno da se ovisno o okolnostima manje dohotka i statusa koji se javljaju s više ponuda za samorazvoj i samooblikovanje tumači ne kao pad, nego kao uspon (Beck, 1997).

Mladi u Hrvatskoj nisu suočeni s posljedicama postmodernizacijske individualizacije tržišta radne snage nego sa strukturalnom nezaposlenošću zbog općenitog nedostatka radnih mjesta na tržištu rada što dovodi do pragmatičnog oslanjanja mladih u Hrvatskoj na obiteljske izvore i onemogućava njihov prelazak iz tradicijskog tipa mladosti svojstvena industrijskoj modernizaciji u novi postmodernizacijski tip mladosti. Navedeno istraživanje u Hrvatskoj pokazalo je da su mladi materijalno ovisni o roditeljima, o njihovom društvenom položaju što ih vodi u ovisnost, nesamostalnost i svojevrsnu društvenu marginalizaciju.

Istraživanja koje je proveo Inglehart (1990) i Inglehartov konzorcij (1995) pokazuju da materijalistički sklop obilježava zemlju u razvoju, a postmaterijalistički sklop dominira u razvijenim zemljama, a indeks razlike ukazuje da je u razvijenim zemljama ostvarena prevlast postmaterijalista u odnosu na materijaliste. Prihvaćanje postmaterijalističkih vrijednosti negativno je povezano s dobi ispitanika, no ostavlja se mogućnost da starenje ili ulazak na tržište rada utječu na opadanje mladenačkog entuzijazma. Istraživanje provedeno u Hrvatskoj (Štulhofer, Kufrin, 1996) pokazalo je da je u Hrvatskoj prisutna veća zastupljenost materijalista u odnosu na postmaterijaliste, te ukazalo na apsolutnu prevlast vrijednosno mješovitog tipa što je i očekivani rezultat.

Tablica 5. Reakcija na gradnju LNG terminala na otoku Krku, s obzirom na mjesto boravka

	M		Kontrast
Rijeka	1,857	F =4,119 sig. p < 0,01	Rijeka < otok Krk
Otok Krk	2,401		
Opatija	2,136		
Crikvenica	2,357		

Uzimajući u obzir kriterij mjesta boravka utvrđena je statistički značajna razlika između ispitanika koji žive na otoku Krku i onih koji žive u Rijeci. Ispitanici s

⁴ Tomić-Koludrović, I.; Leburic, A.: «Kontekstualizacija istraživanja suvremene mladosti na primjeru mladih u Dalmaciji», Radovi Filozofskog fakulteta Zadar, Razdio fil., psih., soc. i ped., 36 (13), 149-166

otoka Krka značajno su skloniji angažirati se u slučaju gradnje LNG terminala za razliku od ispitanika iz Rijeke (Tablica 5) što upućuje na stavove koji odluku o prihvaćanju ili ne prihvaćanju ekološki rizičnog objekta LNG terminala u blizini mjesta stanovanja povezuje s nekim koristima, osobnim ili socijetalnim. Na ovom pitanju s obzirom na ostala obilježja nema statistički značajnih razlika.

Ova razlika u spremnosti na angažman (vezano uz gradnju LNG terminala) u skladu je sa rezultatima drugih istraživanja tj. udaljenost Rijeke od Omišlja izaziva kod ispitanika u Rijeci osjećaj da je to ipak prostorno udaljeno od njih. Sklonost da nešto poduzmu u slučaju gradnje LNG terminala na način kao i većina drugih ili u svoju korist manja je kod ispitanika iz Rijeke odnosno prihvaćanje ili ne prihvaćanje izgradnje ovog energetskeg objekta u blizini svoga mjesta stanovnici Rijeke manje vežu uz osobne ili socijetalne koristi. Taj aspekt može govoriti i o boljoj ekonomskoj situaciji u kojoj nalaze ispitanici iz velikog grada kao što je Rijeka (manja stopa nezaposlenosti, veći prihodi itd.).

Tablica 6. Uvjeti prihvaćanja izgradnje LNG terminala, s obzirom na obrazovanje.

		M		kontrast
Ako bih od toga imao osobne koristi	OŠ	2,285	F=3,322 Sig p<0,04	SŠ>VŠ
	SŠ	2,630		
	VŠ	2,073		
Da se zaposli veći broj domaćih ljudi	OŠ	3,428	F=4,366 Sig p<0,02	SŠ>VŠ
	SŠ	3,484		
	VŠ	2,867		
Da se ne zagađuje more (okoliš) Kvarnera	OŠ	4,142	F=4,659 Sig p<0,01	SŠ>VŠ
	SŠ	4,212		
	VŠ	3,588		
Ako bi se doselili novi stanovnici	OŠ	1,857	F=3,806 Sig p<0,03	SŠ>VŠ
	SŠ	2,072		
	VŠ	1,573		

Analiza osobnih reagiranja u smislu prihvaćanja izgradnje LNG terminala pod određenim uvjetima, a s obzirom na obrazovanje pokazala je da ispitanici sa srednjoškolskim obrazovanjem su skloniji prihvatiti izgradnju LNG terminala u slučaju ako bi od toga imali osobne koristi, ukoliko bi se zaposlio veći broj domaćih ljudi i ne bi se zagađilo more i ukoliko bi se doselili novi doseljenici (Tablica 6) za razliku od ispitanika s višim obrazovanjem.

Prihvaćanje izgradnje LNG terminala u slučaju ako bi ostvarili osobnu korist, ako bi to dovelo do porasta zaposlenosti domaćih ljudi, ako se ne bi zagađilo more (što predstavlja osobni angažman i podržavanje izgradnje zbog osobnih ili socijetalnih koristi) od strane ispitanika sa srednjoškolskim obrazovanjem govori o činjenici da su ti ispitanici orijentirani na egzistencijalne materijalne probleme, te da je faktor

poboljšanja materijalnog statusa značajan prilikom donošenja njihove odluke o prihvaćanju izgradnje LNG terminala. Činjenica da su ispitanici sa srednjoškolskim obrazovanjem skloniji prihvatiti izgradnju LNG terminala ukoliko bi se doselili novi stanovnici govori da je među njima vjerojatno značajan postotak povremeno zaposlenih te da su vjerojatno više u kontaktu sa drugima privremeno zaposlenim (sezonskim) radnicima, te da je radna i životna komunikacija sa pridošlicama dio njihove poslovne kulture. Visoko obrazovani ispitanici manje su skloni prihvatiti izgradnju i doseljenje novih stanovnika vjerojatno zbog vlastitog konformizma, ali i odbojnosti prema stanovnicima sa nižom obrazovnom strukturu kakvu bi najvjerojatnije činili novi zaposlenici na LNG terminalu.

Tablica 7. Uvjet prihvaćanja izgradnje LNG terminala – «Doseljavanje novih stanovnika», s obzirom na političke orijentacije, radni status i dužinu života u mjestu boravka

	M		kontrast
Lijevo	1,590	F=4,067 Sig p<0,02	Lijevo<Desno
Centar	1,913		
Desno	2,400		
Nezaposleni i honorarno	2,166	F=2,905 Sig p<0,03	Učenici/stu- denti>U rad- nom odnosu
Samostalna privredna djelatnost	1,944		
U radnom odnosu	1,690		
Učenici/studenti	2,351		
Umirovljenici	1,760		
Manje od 5 godina	2,533	F=4,549 Sig p<0,01	Manje od 5 godina>Od rođenja
Od 6 do 15 godina	2,171		
16 i više	1,945		
Od rođenja	1,647		

Doseljavanje novih stanovnika kao uvjet prihvaćanja izgradnje LNG terminala, s obzirom na *političku pripadnost* kao varijablu pokazuje neke zanimljivosti u smislu da postoji statistički značajna razlika između stanovnika desne političke orijentacije u odnosu na ispitanike lijeve političke orijentacije. Ispitanici desne političke orijentacije značajno su skloniji prihvatiti doseljavanju novih stanovnika kao uvjetu prihvaćanja izgradnje LNG terminala, za razliku od ispitanika lijeve političke orijentacije. Takav stav ispitanika desne političke orijentacije može se protumačiti i činjenicom da je inicijator projekta LNG terminala Vlada RH, te da se cijela investicija i inicijativa predstavlja u javnosti isključivo kao Vladin projekt odnosno državna odluka, te da su u nju uključeni državni organi i institucije.

Uvjet prihvaćanja izgradnje LNG terminala uz doseljavanje novih stanovnika s obzirom na *radni status* pokazao je očekivane rezultate. Učenici/studenti su skloniji prihvatiti doseljavanje novih stanovnika kao uvjet izgradnje LNG terminala, za

razliku od ispitanika u radnom odnosu (nesamostalna djelatnost). Učenička i studentska populacija kao i mladi općenito otvorena je kroz vlastiti položaj, sredstva komuniciranja, način provođenja slobodnog vremena drugim ljudima i komunikaciji. Doseljavanje novih stanovnika kao uvjet prihvaćanja izgradnje LNG terminala su skloni i ispitanici koji u svom mjestu boravka žive manje od pet godina, za razliku od ispitanika koji u svom mjestu boravka žive od rođenja. Ovaj rezultat je vjerojatno posljedica činjenice da su ispitanici koji u svom mjestu boravka žive manje od 5 godina također došli u sadašnje mjesto boravka radi zaposlenja, jer su i sami doseljenici, te su otvoreniji prema pridošlicama, s kojima bi eventualno dijelili neke kulturne obrasce. Za razliku od njih ispitanici koji u svom mjestu boravka žive od rođenja imaju izraženi osjećaj vezanosti za vlastito mjesto, njegovu kulturu i tradiciju, te ukorijenjenost u istu, dok pridošlice mogu svojom kulturom i pokušajem nametanja svojih životnih navika ugroziti postojeće običaje i regule ponašanja.

3. Angažman ispitanika u udrugama i političkim strankama

U ovom odjeljku osvrnut ćemo se na percepciju angažmana ispitanika u udrugama i političkim strankama. Cilj nam je pokazati koliki je aktivni potencijal i koja su obilježja s njim povezana. Ispitanicima je postavljeno pitanje da procijene osobni angažman u udrugama i političkim strankama. U interpretaciji se uglavnom usmjeravamo na stupanj procjene «velik» i «veoma velik».

3.1 Angažiranost u civilnim udrugama i političkim strankama

Iz dobivenih rezultata vidljivo je da se u nekoj od *političkih stranaka* («velik» i «veoma velik») angažman 9,2% ispitanika, dok 80% njih nije angažirano u niti jednoj političkoj stranci.

Tablica 8. Procjena osobnog angažmana u udrugama i političkim strankama.

	Veoma mali	Mali	Osrednji	Velik	Veoma velik
Neka politička stranka	72,1	7,9	7,1	7,1	2,1
Neka ekološka udruga	73,3	8,8	8,8	2,9	1,3
Sportska udruga (klub)	55,8	12,1	16,7	4,2	7,5
Sindikata	76,7	7,9	5,8	2,9	2,1
Organizacija za zaštitu ljudskih prava	80,0	4,6	5,4	2,9	2,1
Organizacija za zaštitu prava žena	80,4	5,8	5,0	2,5	1,3

U nekoj ekološkoj udruzi angažirano je 4,2% ispitanika, dok uopće nije angažirano 82,1%. U *sportskim udrugama* (klubovima) angažirano je 11,7% ispitanika, dok je 67,9% neaktivno. Samo 5% ispitanika ocijenilo je da je njihov angažman u *sindikatu* velik, dok se 84,6% izjasnilo o malom i veoma malom angažmanu. U organizacijama za zaštitu ljudskih prava angažira se 5% ispitanika, dok 84,6% nije angažirano, a u organizacijama za zaštitu prava žena angažirano je 3,8%.

Navedeni rezultati pokazuju da je najveći broj ispitanika angažiran u sportskim udrugama i klubovima (11,7%), zatim u političkim strankama (9,2%), dok je svoj angažman u ekološkim udrugama, organizacijama za zaštitu ljudskih prava, organizacijama za zaštitu prava žena kao mali procijenilo od 80» do 86% ispitanika. Podatak da je svega 4,2% ispitanika angažirano u nekoj ekološkoj udruzi sugerira da je članstvo u ekološkim udrugama kod ispitivane populacije izrazito nisko u Hrvatskoj.⁵ Jedan od razloga je što je tradicija ekološkog pokreta odnosno environmentalističkog do 1990. godine bila instrumentalna (Kufirin, 1998).

Političke i društvene promjene koje su u Hrvatskoj započele 90-ih godina stvorile su novi kontekst zaštite okoliša u kojem su svi socijalno ekološki akteri u situaciji da mijenjaju stvarnost u onoj mjeri u kojoj će se afirmirati institucije i regulatorni organizmi civilnog društva i tržišnog gospodarstva. U ranijem političkom društvenom uređenju, privreda i društvo predstavljali su isti subjekt pa su njihovi interesi bili podudarni. U današnjem sistemu poduzeća su privatizacijom pozicionirana kao subjekti kojima je primarni cilj profit, uz prebacivanje što većeg dijela ekoloških troškova na druge subjekte. Na taj način omogućeno je državi da se s manje obzira odnosi prema gospodarstvu, te da zastupanje općeg interesa svodi na socijalno ekološke opcije koje minimaliziraju ukupne društvene troškove okoliša. Država mora brinuti o racionalnom korištenju prirodnog kapitala što ju dovodi u situaciju da se nalazi između interesa kapitala, korporacija i interesa javnosti odnosno građana. U situaciji institucionalne ekonomske krize (u kakvoj se nalaze zemlje u tranziciji) položaj ekoloških organizacija se mijenja na način da one postaju zaštitnici ekološkog interesa.

Podatak o 82,1% ispitanika koji nisu angažirani unutar neke ekološke udruge govori da još uvijek nedostaje prava mjera prepoznavanja i vrednovanja aktivnosti koje se baziraju na privatnoj dobrovoljnoj akciji usmjerenoj javnom dobru (Payton, 1988). Ovakva procjena vlastitog angažmana u ekološkim udrugama govori o lošem stanju u području strukture civilnog društva u Hrvatskoj koja se inače određuje brojem organizacija civilnog društva, članstvom u tim organizacijama, rasprostranjenošću organizacija civilnog društva, sastavom civilnog sektora i resursima civilnog sektora. Smatra se da broj organizacija upućuje na aktivnosti građana, njihovom uključenost u društvene procese, premreženost društva i razinu socijalnog kapitala (Putnam, 2000). Prema procjenama regionalnog centra za zaštitu okoliša u RH djeluje oko 290 udruga koje se bave zaštitom okoliša. U RH registrirano je i oko 529 sindikata koji imaju oko 550 000 članova. Prijašnje rasprave o civilnom društvu u Hrvatskoj ukazale su na problem neutemeljenosti udruga u širem članstvu što znači i ograničenost odnosno umanjeni potencijal njezinih mogućih aktivnosti. To znači da takvu ideju zagovara ili podupire relativno manji broj građana, dok širi krug članstva znači ukorijenjenost udruga u lokalnim zajednicama i društvu.

---

⁵ Materijalističke vrijednosti odgovaraju onome što je na materijalnom planu nužno za osiguranje osobnih fizičkih potreba i tjelesne sigurnosti. Postmaterijalističke vrijednosti odgovaraju ne materijalnim vrijednostima kao što su prestiž, razvoj osobnosti ili estetska zadovoljstva.

Činjenica da je osobni angažman u sportskim udrugama sa malo ili veoma malo ocijenilo 67,7% ispitanika, dok je svoj angažman u organizaciji za zaštitu prava žena kao nikakav ocijenilo 86,2%, organizaciji za zaštitu ljudskih prava kao i sindikata 84,6% u skladu su sa rezultatima europskog istraživanja vrednota koje je u RH provedeno 1999. godine koje je pokazalo da ispitanici najčešće pripadaju sportskim ili rekreacijskim organizacijama, dok se članstvo u ekološkim organizacijama ocjenjuje na 3%, a u ostalima na još manje.

Uspoređujući rezultate ovog istraživanja s rezultatima svjetskog istraživanja vrednota u Hrvatskoj 1995. (Štulhofer 2001) upozorava na smanjenje gustoće društvenih mreža budući da opada članstvo u organizacijama civilnog društva dok je primijećen neznatan porast u organizacijama koje se bave zaštitom okoliša.

Primijećeno je da su organizacije civilnog društva neravnomjerno «raspoređene», tj. da su koncentrirane uz velike gradove, dok pojedine županije gotov da nemaju takvih organizacija sa izuzetkom sportskih udruga. U tom smislu veća je i koncentracija finansijskih sredstava i moći u većim gradovima. Rasprostranjenost organizacija civilnog društva u RH povezana je s ljudskim i materijalnim potencijalima koji su dominantno posredovani naslijeđem. Primijećeno je da je broj organizacija i njihovih aktivnosti u uskoj vezi sa intenzivnošću komunikacija sa Zagrebom ili regionalnim središtima (Bežovan, 2002). Karakteristika hrvatskog civilnog sektora je njegova rascjepkanost i nesklonost organizacija civilnog društva prema udruživanju, te iskazivanju zajedničkih interesa na takav način. Neprepoznavanje koristi od udruživanja na lokalnoj, nacionalnoj ili svjetskoj razini (Ledić, 1997) dovodi u pitanje koherentnost čitavog sektora. Istraživanje koje je provedeno u Hrvatskoj (Bežovan, 2002) pokazalo je da mnoge organizacije ne poznaju strukturu odlučivanja, nisu dovoljno vješte i ne poznaju vještine predstavljanja svojih interesa. Također u Hrvatskoj ne postoji posebna tradicija iskazivanja interesa organizacija civilnog društva u javnosti. Plaćeni oglasi u novinama, plakati, spotovi na radiju i televiziji relativno su novi i slabije razvijeni načini komunikacije s javnošću. Interesi su iskazivani i pisanjem peticija, a iskazivanje svojih interesa mirnim demonstracijama ili bojkotom relativno je slabo prisutno. Podijeljenost organizacija civilnog društva može se usporediti s podijeljenošću koja postoji na političkoj sceni i među političkim strankama, pa je pitanje koliko ovakvo politički i ideološko podijeljeno društvo može biti čimbenik komunikacije (Bežovan). Istraživanje koje smo prezentirali utvrdilo je da se ne može govoriti o podijeljenosti civilnog sektora na religijskoj osnovi.

Istraživanje koje je proveo Bežovan, provjerilo je koliko su organizacije civilnog društva povezane s privatnim sektorom, što je relevantan varijabla osobito na mikro razini, koja na lokalnoj razini dovodi do socijalne mreže spremne za pokretanje inicijativa i rješavanje lokalnih problema. Nepovezanost i ne suradnja organizacija civilnog društva s privatnim sektorom - gospodarstvom znači podijeljenost, nerazvijenost i zaostalost našeg društva. Organizacije civilnog društva nemaju jasno profilirano ni društvenim autoritetima ojačanu potražnju (Bežovan, 2002). Razvoj partnerstva u ovom području može se smatrati kriterijem za određivanje zrelosti civilnog društva u Hrvatskoj što je u razvijenim zapadnim zemljama već

prepoznato (Giddens, 1999). Možda je aktivnost ispitanika koji svoje imovinsko stanje procjenjuju boljim od većine drugih kao i pripadnika starije dobne skupine vezana upravo uz činjenicu da je angažman u organizacijama civilnog društva za jedan dio članova odnosno rukovodstava profesionalan izvor prihoda što zahtjeva određeno obrazovanje, a za drugi dio članova očekuje se snalažljivost u dobavljanju sredstava za rad samih udruga. Treći je razlog da je za rad u udrugama potrebna određena količina slobodnog vremena koju imaju uglavnom ekonomski bolje situirani građani.⁶

Jedan od razloga izrazite neaktivnosti ispitanika u organizacijama civilnog društva može biti i *odnos države prema civilnom društvu* od strane koje su te organizacije često prokazivane kao politički neprijatelji, pa građani zaziru od takvog angažmana. S druge strane, istraživanje Svjetske banke o siromaštvu upozorilo je na činjenicu nekompetentnosti i slabom ugledu zaposlenih u civilnim organizacijama što se može odnositi i na situaciju u Hrvatskoj (Rifkin, 1996)

Konačno, nizak postotak ispitanika koji procjenjuju svoj angažman u udrugama civilnog društva, i ekološkim udrugama kao mali ili veoma mali, rezultat je ozbiljnih poteškoća koje organizacije civilnog društva kao *urbani fenomen* u Hrvatskoj imaju u mobiliziranju članstva i lokalnih resursa, i u rješavanju problema s kojima su suočene zajednice ili određene društvene grupe. Nedvojbeno je da je jedan od čimbenika «globalne revolucije udruživanja» upravo kriza okoliša, te da je proces odlučivanja o okolišu i razvoju nužno otvoriti i omogućiti sudjelovanje što većeg broja ljudi na lokalnoj i nacionalnoj razini.⁷

3. 2 Aktivnosti na kojima su angažirani

Rezultati ovog istraživanja govore da u nas organizacije civilnog društva koje se bave problemima zaštite okoliša «boluju» od istih problema kao i civilni sektor u cjelini iako je činjenica da je upravo djelovanje ekološkog pokreta krajem 80-ih godina ojačalo inicijativu za uspostavljanje civilnog društva. Svojevrсна razjedinjenost ekološkog pokreta jedan je od razloga njegovog slabog utjecaja. Civilne udruge trebale bi imati ključnu ulogu u ekološki motiviranom angažmanu (Cifrić, 1990) koji počinje od reagiranja na pojedinačni problem, preko proširivanja na kritiku sistema i organiziranim djelovanjem koje treba dovesti do pozitivne reakcije institucija sistema. U tom smislu bitno je da ekološki angažman bude preveden u

---

⁶ Civilno se društvo prepoznaje u izvještajima pisanim na stranom jeziku koji služe za komunikaciju između donatora i primatelja donacije što podrazumijeva znanje stranih jezika i višu razinu obrazovanja. Tijekom 90-ih u Hrvatskoj organizacije civilnog društva bile su poduprte od strane inozemnih organizacija, što je postalo osjetljivim političkim pitanjem.

⁷ «Earth Summit» u Rio de Janeiru dao je osebniji prilog otvaranju procesa raspravljanja o okolišu i razvoju. Najdramatičniji učinak UNCED-a bio je rad nevladinih organizacija. U radu sudjelovalo više od 20.000 sudionika koji su predstavljali 9.000 organizacija iz 171 zemlje, uz prisutnost 9.000 novinara i 450.000 posjetilaca. Iako je preko 350 sastanaka bilo unaprijed određeno, procjenjuje se da se u 14 dana održalo još oko 1000 vrlo važnih diskusija. (Ledić, 1996)

«akciju», te da postojeći problem postane transparentan ne samo stanovnicima lokacije na koju se ekološki angažman odnosi, već i šire. Na taj način trebalo bi doći do uzajamne potpore koja nastaje kao posljedica umrežavanja različitih tijela i aktivnosti. Takvo djelovanje ima širi kontekst od brige za čistoću vlastitog dvorišta i može dovesti do suradnje ekoloških udruženja i vlade.

Važnost obrazovanja za okoliš koje cilja na onu generaciju na koju se zdrava okolina sutra realno najviše odnosi postaje jedan od urgentnih problema. Male ekološke akcije «misli globalno, djeluj lokalno» često završavaju neuspjehom na što ukazuju i rezultati našeg istraživanja, tj. gdje je samo 4,2% ispitanika imalo značajniji angažman pri dijeljenju letaka, parola, peticija (Tablica 9). Podaci govore da se ne možemo pohvaliti zadovoljavajućom razinom ekološke svijesti da značaj ekološkog problema treba sagledati u kontekstu koncepcije održivog razvoja. Rezultati istraživanja pokazali su da su ispitanici mlađe životne dobi manje spremni nešto poduzeti vezano uz izgradnju LNG terminala u Omišlju u odnosu na ispitanike starije životne dobi govore da se mora inzistirati na podizanju *razine ekološke svijesti* i nadići akcije reciklaže otpada, pošumljavanja itd. iako su to potrebne i korisne aktivnosti. Radi se o promjeni pristupa, cjelini *životnog stila* mladih u Hrvatskoj koji bi sadržavao manje konzumerizma, a više aktivnog alternativnog održivog životnog stila.

Tablica 9. Kako procjenjujete vaše ekološko angažiranje na sljedećim aktivnostima?

	Veoma malo	Malo	Osrednje	Veliko	Veoma veliko
Usmeno objašnjavanje ekoloških problema	47,9	20,0	19,6	7,1	4,2
Pisanje letaka, parola, peticija	77,1	7,1	7,5	2,5	1,7
Istraživanje problema zaštite okoliša	63,3	16,7	11,7	2,5	1,7
Uključivanje u rad neke ekološke udruge	73,8	10,4	7,5	2,5	1,7
Sudjelovanje u organiziranju protestnih skupova	79,2	7,1	7,5	0,8	1,3
Sudjelovanje u radu lokalne ekološke udruge	73,8	8,8	8,3	2,1	2,9
Angažiranje na ekološkom programu neke političke stranke	77,9	6,3	6,3	2,9	2,9

Na postavljeno pitanje «Kako procjenjujete vaše ekološko angažiranje na sljedećim aktivnostima» ispitanici su odgovorili da su najviše angažirani na aktivnostima *usmenog objašnjavanja* ekološkog problema (11,3%). *Pisanje letaka, parola, peticija* angažiralo je 4,2% ispitanika, istraživanje problema zaštite okoliša značajno je angažiralo 4,2%, *uključivanje u rad neke ekološke udruge* angažiralo je također 4,2% ispitanika, dok je svoj angažman u sudjelovanju u organiziranju *protestnih skupova* kao velik ocijenilo svega 2,1% ispitanika. Sudjelovanje u radu lokalne ekološke udruge kao veliko ocijenilo je 5% ispitanika, dok je angažiranje na *ekološkom programu neke političke stranke* kao veliko ocijenilo 5,8% ispitanika. Iz rezultata je vidljivo da su ispitanici od svih mogućnosti ekološkog angažmana najviše skloni usmenom objašnjavanju ekoloških problema, te da su malo ili veoma malo angažirani na svim ostalim aktivnostima koje su sastavni dio ekološkog angažmana.

Ovako veliki postotak ispitanika koji nisu angažirani na ekološkim aktivnostima može biti povezan sa činjenicom da volonterski rad u udrugama nije dovoljno na cijeni, da je društvena klima za volontiranje nepovoljna, a prema nekim istraživanjima (Bežovan, 1997) utvrđeno je da samo 4% organizacija ima dobrovoljce aktiviste. Rezultati provedenih istraživanja pokazuju da organizacije civilnog društva u Hrvatskoj inače nemaju aktivnu bazu članstva, da je ta baza u opadanju, te da se te organizacije često procjenjuju preko njihovih lidera. Postojanje malobrojne aktivne baze članstva u organizacijama civilnog društva govori da je u Hrvatskoj niska razina učlanjenosti građana u organizacije civilnog društva što pridonosi zaključku o ograničenom sudjelovanju građana u društvenim aktivnostima.

Tablica 10. Osobni angažman u nekoj političkoj stranci, s obzirom na spol

	M	F =8,552 sig. p < 0,004	kontrast
Muški	1,704		M>Ž
Ženski	1,303		

Tablica 11. Osobni angažman u nekoj sportskoj udruzi (klubu), s obzirom na spol

	M	F =11,778 sig. p < 0,001	kontrast
Muški	2,161		M>Ž
Ženski	1,592		

Ako analiziramo osobni angažman ispitanika u nekoj političkoj stranci (Tablica 10), s obzirom na spolnu strukturu možemo konstatirati da su u političkom angažiranju značajno aktivniji muškarci nego žene. Jednako tako su ispitanici muškog spola značajno su skloniji osobnom angažmanu u nekoj sportskoj udruzi odnosno klubu (Tablica 11).

Tablica 12. Osobni angažman u nekoj ekološkoj udruzi, s obzirom na obrazovanje i religioznost

	M		kontrast
OŠ	1,285	F=3,307 Sig p<0,04	SŠ<VŠ
SŠ	1,254		
VŠ	1,588		
Religiozni u skladu s crkvenim učenjem	1,294	F=3,220 Sig p<0,02	Religiozni na svoj način<Nereligiozni
Religiozni na svoj način	1,296		
Nesigurni	1,062		
Nereligiozni	1,920		
Protivnici religije	1,666		

Osobnom angažmanu u nekoj ekološkoj udruzi, s obzirom na obrazovanje relativno su najskloniji ispitanici s višim obrazovanjem, a s obzirom na religioznost «protivnici religije». Najveće značajne razlike utvrđene su između skupina srednje i više sprema, te između «religiozni na svoj način» i «nereligiozni» (Tablica 12). Rezultati istraživanja koje je provedeno u RH (Bežovan, 2002) upućuje nas da je struktura civilnog društva u Hrvatskoj osrednje razvijena. Inozemni programi potpore razvoju civilnog društva u znatnoj su mjeri pridonijeli profiliranju organizacija koje se bave demokratizacijom društva, ljudskim pravima, razvojem zajednice itd. Organizacije civilnog društva ipak su urbani fenomen u RH i imaju ozbiljnih poteškoća u mobiliziranju članstva i lokanih resursa u rješavanju problema s kojima su suočene zajednice ili neke društvene skupine unutar njih. Smatra se da će ukorjenjivanje civilnih inicijativa u društvenim strukturama i izgradnja prepoznatljive strukture civilnog društva trajati cijelo iduće desetljeće, a modernizacija strukture civilnog društva ovisit će o procesu demokratizacije čitavog društva.

Tablica 13. Osobni angažman u nekoj organizaciji za zaštitu ljudskih prava, s obzirom na obrazovanje i religioznost

	M		kontrast
OŠ	1,000	F=3,472 Sig p<0,03	SŠ<VŠ
SŠ	1,187		
VŠ	1,514		
Religiozni u skladu s crkvenim učenjem	1,153	F=5,744 Sig p<0,001	Ostali<Nereligiozni
Religiozni na svoj način	1,220		
Nesigurni	1,000		
Nereligiozni	2,040		
Protivnici religije	1,666		

Osobnom angažmanu u nekoj organizaciji za zaštitu ljudskih prava najskloniji su ispitanici s visokim stupnjem obrazovanja (1.514) i koji se smatraju nereligiozni (2040). Tablica pokazuje i najveće značajne razlike između skupina SŠ i VŠ te nereligiozni i ostali.

Tablica 14. Osobni angažman u nekoj organizaciji za zaštitu prava žena, s obzirom na obrazovanje i religioznost

	M		Kontrast
OŠ	1,000	F=3,638 Sig p<0,03	SŠ<VŠ
SŠ	1,151		
VŠ	1,455		
Religiozni u skladu s crkvenim učenjem	1,115	F=5,157 Sig p<0,001	Ostali<Nereligiozni
Religiozni na svoj način	1,194		
Nesigurni	1,000		
Nereligiozni	1,880		
Protivnici religije	1,666		

Osobnom angažmanu u nekoj organizaciji za zaštitu prava žena također su najskloniji ispitanici s višim stupnjem obrazovanja (1.455) i oni koji se smatraju nereligioznima (1.880). Najveće značajne razlike su utvrđene kao i u prethodnom slučaju (Tablica 13).

Tablica 15. Osobni angažman u udrugama i političkim strankama, s obzirom na samoprocjenu imovinskog stanja

		M		Kontrast
Neka politička stranka	Lošije od drugih	1,192	F=4,459 Sig p<0,02	Bolje od drugih>ostali
	Kao i drugi	1,398		
	Bolje od drugih	1,816		
Neka ekološka udruga	Lošije od drugih	1,269	F=4,550 Sig p<0,02	Bolje od drugih>Kao i drugi
	Kao i drugi	1,241		
	Bolje od drugih	1,650		
Sportska udruga (klub)	Lošije od drugih	1,846	F=3,784 Sig p<0,03	Bolje od drugih>Kao i drugi
	Kao i drugi	1,692		
	Bolje od drugih	2,233		
Organizacija za zaštitu ljudskih prava	Lošije od drugih	1,153	F=3,676 Sig p<0,03	Bolje od drugih>Kao i drugi
	Kao i drugi	1,189		
	Bolje od drugih	1,550		
Organizacija za zaštitu prava žena	Lošije od drugih	1,076	F=4,910 Sig p<0,008	Bolje od drugih>Kao i drugi
	Kao i drugi	1,150		
	Bolje od drugih	1,516		

U nastavku analize zanimalo nas je angažiranje u političkim strankama. Značajne razlike utvrđene su s obzirom na obilježja ispitanika: imovinsko stanje, mjesto boravka. Na drugim obilježjima nije bilo statistički značajnih razlika.

Ispitanici koji imovinsko stanje svoje obitelji procjenjuju kao «bolje od većine drugih» najskloniji su osobnom angažmanu u navedenim udrugama i strankama. Između njih i skupina navedenih obilježja utvrđene su i najveće značajne razlike u osobnom angažmanu. Ovakvi rezultati istraživanja u skladu su sa situacijom na području organizacija civilnog društva u RH. Tijekom 90-ih godina organizacije su bile pretežno financirane iz donatorskih programa koji su na taj način potpomogli razvoj infrastrukture civilnog društva u Hrvatskoj. Kao i u drugim tranzicijskim zemljama aktivisti koji su skloni angažmanu u organizacijama civilnog društva su osobe koje svojim radom trebaju igrati posredničku ulogu.

Tablica 16. Osobni angažman u udrugama i političkim strankama, s obzirom na mjesto boravka

		M		kontrast
Neka politička stranka	Rijeka	1,298	F=14,533 Sig p<0,001	Opatija>Rijeka, Krk
	Otok Krk	1,322		
	Opatija	2,727		
	Crikvenica	1,928		
Neka ekološka udruga	Rijeka	1,298	F=7,359 Sig p<0,001	Crikvenica>Rijeka, Krk
	Otok Krk	1,212		
	Opatija	1,772		
	Crikvenica	2,214		
Sportska udruga (klub)	Rijeka	1,636	F=7,071 Sig p<0,001	Opatija>ostali
	Otok Krk	1,779		
	Opatija	3,000		
	Crikvenica	1,714		
Sindikata	Rijeka	1,168	F=5,025 Sig p<0,002	Opatija>Rijeka, Krk
	Otok Krk	1,283		
	Opatija	2,000		
	Crikvenica	1,428		
Organizacija za zaštitu ljudskih prava	Rijeka	1,233	F=10,110 Sig p<0,001	Crikvenica>Rijeka, Krk; Opatija>Krk
	Otok Krk	1,102		
	Opatija	1,818		
	Crikvenica	2,214		
Organizacija za zaštitu prava žena	Rijeka	1,181	F=10,380 Sig p<0,001	Opatija, Crikvenica>Rijeka, Krk
	Otok Krk	1,078		
	Opatija	1,818		
	Crikvenica	2,000		

Analiza osobnog angažmana u udrugama i političkim strankama ispitanika, a s obzirom na mjesto boravka pokazala je da postoji statistički značajna razlika između ispitanika koji žive u Opatiji i onih koji žive u Rijeci i na otoku Krku. Naime, ispitanici koji žive u Opatiji skloniji su osobnom angažmanu u nekoj političkoj stranci, sportskoj udruzi, sindikatu, te organizaciji za zaštitu ljudskih prava, za razliku od ispitanika koji žive u Rijeci i na otoku Krku. Također, ispitanici iz Crikvenice skloniji su osobnom angažmanu u ekološkoj udruzi, organizaciji za zaštitu ljudskih prava i prava žena. Već ranije smo spomenuli da je prisutna nejednaka teritorijalna rasprostranjenost organizacija civilnog društva, tj. da je razvijenija u gradskim središtima. Možemo pretpostaviti da su ispitanici u Opatiji i Crikvenici skloniji angažmanu u udrugama jer žive u dva najrazvijenija turistička grada, gdje je značajna sezonska ekonomska aktivnost, gdje ekološki faktori direktno utječu na kvalitetu turizma i dotiču se svakog pojedinog stanovnika, a naročito onih koji žive od turizma kao gospodarske djelatnosti. Takvi ispitanici obično imaju relativno bolje prihode, jaču motivaciju za angažman i eventualno veću količinu slobodnog vremena što je također važan faktor.

Grad Rijeka urbano je industrijsko središte, a otok Krk ima razvijenu industrijsku i trgovačku djelatnost više nego turističku, naročito nakon devastacije turističkog kompleksa Haludovo, te se možda spremnost na aktivnost u udrugama u ta dva grada može povezati sa ranije iznesenim rezultatima.

ZAKLJUČAK

Istraživanje se odnosilo na tri pitanja: spremnost na angažman, uvjeti prihvaćanja izgradnje LNG terminala i percepciju osobnog angažmana u građanskim udrugama i političkim strankama. Rezultati su dobiveni na uzorku od 240 ispitanika slučajnim odabirom. Na osnovu provedene analize može se izvesti nekoliko zaključaka.

1. Najveći postotak ispitanika nije pokazao spremnost na aktivan angažman u smislu osobnih aktiviranja na eventualnom sprječavanju potencijalne gradnje. Jedna trećina ispitanika ne bi ništa poduzelo i bilo bi pasivno u slučaju gradnje postrojenja a nešto više od trećine ponašalo bi se kao i drugi u toj sredini (Tablica 1). Ostali bi pokušali izvući neku korist (13,3%) a tak mali postotak ispitanika aktivno sprječavali izgradnju LNG terminala. Distribucija postotaka govori u prilog zaključka o općem neaktivizmu stanovništva vezano uz naše pitanje o gradnji LNG terminala.

2. Glede ponuđenih nekoliko uvjeta za eventualno prihvaćanje izgradnje terminala (Tablica 2) najveći postotak ispitanika spremni su u najvećoj mjeri («velik» i veoma velik») prihvatiti izgradnju LNG terminala ukoliko se ne zagađuje more tj. okoliš Kvarnera (73,3%) te ukoliko se ne ugrožava turizam (67,5%). Ostale uvjete prihvaća znatno niži postotak ispitanika. Najmanji postotak izjasnio se za «osobnu korist (25,9%) i doseljavanje novih stanovnika (13,5%).

Što se tiče demografskih obilježja ispitanika značajno su skloni prihvatiti ispitanici između 46 i 65 godina, stalni stanovnici otoka Krka, ispitanici sa samostalnom privrednom djelatnosti kao i oni u radnom odnosu te umirovljenici. Značajno manje su skloni prihvatiti LNG terminal ispitanici do 30 godina, stanovnici obalnih naselja (Rijeka), te učenici i studenti.

Svaki pojedini uvjet za prihvaćanje izgradnje LNG terminala značajno više prihvaćaju ispitanici sa srednjom školom nego sa visokim obrazovanjem (Tablica 7).

3. Glede lokalnih potencijala za angažman u udrugama civilnog društva i političkim strankama, najveći postotak ispitanika izjavio je da je «malo» i «veoma malo» aktivan – između 80% i 90%. «Velik» i «veoma velik» angažman pokazalo je između 3,8% (organizacija za zaštitu prava žena) i 11,7% (sportske udruge). U ekološkoj udruzi takav angažman prisutan je kod 4,2% ispitanika (Tablica 8). Općenito se može reći da je to veoma slab potencijal civilnog društva na lokalnoj razini.

Percepcija angažmana u raznim ekološkim aktivnostima (Tablica 9) pokazuje također skroman broj ispitanika aktivnih u ekološkim pitanjima. «Veliko» i «veoma veliko» osobno angažiranje procijenilo je svega 11,3% ispitanika i to na «usmenom objašnjavanju ekoloških problema». U ostalim aktivnostima pojedinačno (istraživanje problema zaštite okoliša, pisanje letaka i peticija, sudjelovanje u protestnim skupovima, aktivnom radu neke ekološke udruge) participira između 4 i 5 posto ispitanika.

S obzirom na angažman ispitanika u nekoj udruzi ili političkoj stranci, utvrđene su statistički značajne razlike s obzirom na neka njihova sociodemografska obilježja.

U nekoj političkoj stranci značajno se više angažiraju muški ispitanici (Tablica 10), ispitanici boljeg imovinskog stanja (Tablica 15), stanovnici Opatije u odnosu na stanovnike Rijeke, otoka Krka i Crikvenice (Tablica 16).

U nekoj sportskoj udruzi značajno su više angažirani muški ispitanici (Tablica 11) i stanovnici Opatije (Tablica 16).

U sindikalnoj udruzi značajnije su angažirani također ispitanici iz Opatije (Tablica 16).

U ekološkim udrugama značajno se više angažiraju ispitanici sa srednjom školom i nereligiozni (Tablica 12) i ispitanici iz Crikvenice (Tablica 16).

U organizaciji za zaštitu ljudskih prava kao i udruzi za zaštitu prava žena više su angažirani ispitanici sa srednjom školom i nereligiozni (Tablice 13 i 14). Ispitanici iz Crikvenice u odnosu na Riječane i Opatije u odnosu na Krčane značajno su više angažirani u organizaciji za zaštitu ljudskih prava, a ispitanici iz Opatije i Crikvenice u odnosu na Riječane i Krčane u zaštiti prava žena.

Općenito govoreći dobiveni rezultati pokazuju da je najveći angažman u sportskim udrugama i klubovima, potom u političkim strankama, dok je najmanji angažman u ekološkim udrugama, organizacijama za zaštitu ljudskih prava i organizacijama za zaštitu prava žena procijenili. Iz navedenog istraživanja možemo zaključiti da je velika većina ispitanika **nespremna** na aktivan angažman u slučaju izgradnje LNG terminala.

LITERATURA

- Baudrillard, J. (1983). **Simulations**, Semiotext, New York
- Beck, U. (1995). **Ecological Politics in an Age of Risk**. Cambridge: Polity.
- Beck, U. (1996). O zastarijevanju društveno znanstvenih pojmova, **Socijalna ekologija**, 5(1):83-99.
- Bežovan, G. (1997). **Problemi i potrebe neprofitnih organizacija u Hrvatskoj**, CERANEO/-Zagreb (rukopis)
- Bežovan, G. (2002). Struktura civilnog društva u Hrvatskoj, **Politička misao**, XXXIX br. 1. Zagreb
- Castells, M. (1996). **The Rise of the Network Society**. Oxford: Blackwell.
- Cifrić, I. (1989). **Socijalna ekologija. Prilozi zasnivanju discipline**. Zagreb: Globus.
- Cifrić, I. (1996). Tranzicija i transformacija, **Socijalna ekologija**, 5 (2):135-153
- Cifrić, I. / Čaldarović, O./ Kalanj, R./ Kufrin, K. (1998). **Društveni razvoj i ekološka modernizacija**. Prilozi sociologiji tranzicije. Zagreb: HSD i Zavod za sociologiju.
- Cifrić, I. / Čulig, B.(1987). **Ekološka svijest mladih**. Zagreb: CDD i Zavod za sociologiju.
- Cifrić, I.(1988). Očekivanja prvih desetljeća 21. stoljeća. **Socijalna ekologija**, 7(4):373-387.
- Cifrić, I.(1998). Pravo na životni prostor. **Socijalna ekologija** 7(1-2):35-53.
- Cifrić, I.(2005). Ekološka zabrinutost. **Socijalna ekologija**,14(1-2):1-28.
- Čaldarović, O. (1990). **Kriza energije i društvo**. Zagreb: Centar za Idejno-teorijski rad
- Čaldarović, O. (1996). Rizični objekti i javnost. **Socijalna ekologija**, 5(2):185-196.
- Čaldarović, O. (2003). Marginalizacija i stigmatizacija u pregovaranju o riziku. Zbornik. Rijeka: Pravni Fakultet, 24(2):739-752.
- Čulig, B. (2005). Sociodemografski profili nositelja političkih stajališta u Hrvatskoj. **Socijalna ekologija**, 14 (1-2):117-135.
- Damjanić, Z. (2007) Informiranost i povjerenje u izvore informacija o terminalu za ukapljeni prirodni plin (LNG), **Socijalna ekologija**, 16(2-3):157-184.
- Domac, J. (2002). Javnost kao ključni čimbenik provedbe projekata uporabe energije biomase. **Socijalna ekologija**, 10(4):313-325.
- Duplančić Leder, T.Ujević, T. i Čala, M. (2004) »Coastline lengths and areas of islands in the Croatian part of the Adriatic Sea determined from the topografiphic maps at the scale of 1 : 25000« *Geoadria*, sv. 9(1):5-32.

- Giddens, A. (1990). **The Consequences of Modernity**. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1994). **Beyond Left and Right. The Future of Radical Politics**. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (2007). **Sociologija**, Zagreb, Nakladni zavod Globus.
- Habermas, J. (1969.). **Javno mnijenje**, Beograd, Kultura.
- Inglehart R. i Norris P. (2007). **Sveto i svjetovno: religija i politika u svijetu**, Zagreb, Politička kultura.
- Inglehart, R.: (1990). **Culture Shift in Advanced Industrial Societies**, Princeton: Princeton University Press,
- Kalanj, R. (1996). Ekološki izazovi kao kulturni izazovi. **Socijalna ekologija**, 5 (2):155-169.
- Kufrin, K. (1992). Viđenje nekih elemenata energetske strategije Republike Hrvatske. **Socijalna ekologija**, 1(4):459-471.
- Kufrin, K. (1998). Odnos prema rizicima gen-tehnologije i povjerenje u autoritete. **Socijalna ekologija** 7(1-2).
- Kufrin, K. (2003). Mjerenje ekološke informiranosti. **Socijalna ekologija**, 12 (1-2):1-26.
- Leburić, A. i Tomić-Koludrović. I. (2002) **Nova političnost mladih**, Zagreb, Alineja.
- Ledić, J. (1996). Treći sektor: okvir za razvoj civilnog društva», **Socijalna ekologija**. Zagreb, 5(1):37-46.
- Luhmann, N. (1990). **Soziologische Aufklärung**, Opladen: Westdt. Verlag,
- McLuhan, M. (1964). **Understanding Media**. London: Stationery Office.
- Meyer, E (1997) XY ungelost. Zum Phantombild einer Generarion ohne Gestalt», U: SPOKK /ur./ **Kursbuch Jugend Kultur. Stile, Szenen und Identitäten vor der Jahrtausendwende**, Mannheim: Bollman Verlag, (388-392)
- Molak, B. (2005). Što se u Hrvatskoj događa s naftom i plinom?, **Ekonomija (Rifin)** 12 (2):357-368
- Rifkin, J. (1996). **The End of the Work: the Decline of the Global labor force and the Dawn of the Post-Market Era**, A Jeremy P. Tarcher-Putnam Book, New York,
- Rogić, I. (1996). Prva i druga hrvatska modernizacija, **Socijalna ekologija** Zagreb, 5 (4):489-500.
- Sandman, P.M. (1986), **Getting to Maybe: Some Communications Aspects of Hazardous Waste Facility Siting**, Seton Hall Legislative Journal
- Slovic, P. i Fischhoff, B. (1983). "How Safe is 'Safe Enough'? Determinants of Perceived and Acceptable Risk". U: Walker Ch. et al., (eds.), **Too Hot to Handle?**, New Haven and London: Yale University Press.

- Šeparović Perko, I. (1996). Ekološki izazovi i management. **Socijalna ekologija**, 5(4):543-552.
- Štulhofer, A. / Kufrin, K. (1996). Od obilja do altruizma i druge ekološka priče. **Socijalna ekologija**, 5(2):171-184.
- Šućur, Z. (1992). Komunalni otpad i socijalni konflikt – analiza jednog slučaja, **Socijalna ekologija** 1(4):555-570.
- Thompson, John B. (1995). **The Media and Modernity: A Social Theory of the Media**. Cambridge: Polity.
- Tišma, S./ Pisarović, A. / Samardžić, Z. (2004). Održivi razvoj. **Socijalna ekologija**, 13(2):153-173.
- Waters, M. (1995). **Globalization**. London and New York: Routledge.
- Wilkinson, H. (1997). «Djeca slobode. Nastaje li nova etika individualne i socijalne odgovornosti» U: Beck, U. /ur./ **Kinder der Freiheit**, Frankfurt/M: Suhrkamp. S. 85-123.

LOCAL CAPACITY OF CIVIL SOCIETY CONSIDERING BUILDING OF LNG TERMINAL

Zdenka Damjanić
Faculty of Economics and Business

Summary

Results of empirical research (survey) about local population's relation toward possible building of LNG terminal near by Omišalj on the island Krk are presented in this paper. Survey was conducted during the year 2006, on the occasional sample of local population (N=240).

Through results analysis author is answered on three standing questions: (1) about local population's readiness for active engagement considering LNG project, (2) about local population's specific conditions for possible acceptance of LNG terminal building, (3) about local population's engagement in political parties and associations of citizens.

Results are showed that one third of examinees are totally passive, while relatively small percent of them is ready to stand against building of LNG terminal (15, 8%), or will be trying to gain some personal benefit from it (13, 3%). There is a readiness for LNG terminal's acceptance, but under conditions that this building would not pollute the sea –Kvarner Bay (72, 0%) and would not jeopardize tourism (67, 0%).

The majority of local population is included in sports associations (11, 0%), then in civil society associations, and minority is included in political parties (below 5, 0%). Results were also analyzed considering basic socio-demographic characteristics.

Among other things, author concluded that local potentials for civil society are weak.

Key words: Civil Society, Personal Engagement, Ecological Associations, LNG Terminal

DAS LOKALE POTENTIAL DER ZIVILGESELLSCHAFT BEIM BAU DES FLÜSSIGGASTERMINALS (LNG)

Zdenka Damjanić
Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät in Zagreb

Zusammenfassung

Der Artikel präsentiert die Ergebnisse einer 2006 an einem Muster von 240 Befragten durchgeführten empirischen Untersuchung über die Stellungnahme der lokalen Bevölkerung zum möglichen Bau des Flüssiggasterminals (LNG) in der Nähe der Ortschaft Omišalj auf der Insel Krk.

Durch die Analyse der Resultate beantwortet die Autorin drei gestellte Fragen. Ist die lokale Bevölkerung zum aktiven Engagement hinsichtlich des LNG -Projektes bereit? Welche sind die Bedingungen, die erfüllt werden müssen, damit die Bevölkerung den Terminalbau akzeptiert? Wie ist der Einsatz der lokalen Bevölkerung in politischen Parteien und Verbänden?

Die Resultate haben gezeigt, dass ein Drittel der Befragten völlig passiv ist, während ein relativ kleiner Prozentsatz der Befragten bereit ist, dem Bau des Terminals Widerstand zu leisten (15,8%) oder den Bau zu akzeptieren, wenn sie dadurch einen persönlichen Nutzen erzielen (13,3%). Es besteht die Bereitschaft, den Terminalbau zu akzeptieren, unter der Bedingung, dass dadurch das Meer der Kvarner Bucht nicht verschmutzt (72%) und der Tourismus nicht gefährdet wird (67%).

Die größte Zahl der Befragten sind Mitglieder in Sportvereinen (11%), danach folgen Vereine der Zivilgesellschaft und die wenigsten sind in politischen Parteien engagiert (unter 5%). Die Resultate wurden mit Rücksicht auf die soziodemographischen Merkmale der Befragten analysiert.

Die Autorin kommt zum Schluss, dass die Potentiale der Zivilgesellschaft schwach sind.

Schlüsselwörter: Zivilgesellschaft, persönlicher Einsatz, Umweltvereine, Flüssiggasterminal (LNG)